

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף סז

למדנו אתמול: לדעת רב יוסף יאוש לבד לא קונה, אבל יאוש עם שינוי השם קונה. הגמרא הקשתה מ'מריש' שבנאו בבירה ששמו משתנה (מ'קורה' ל'גג') ובכל אופן הגזלן אינו קונה אותו ביאוש ושינוי השם?

רבי זירא אמר: כאשר מפרקים את ה'מריש' מהבנין חוזר שמו הראשון עליו (קוראים לו 'קורה' ולא 'גג'), ולכן אין זה נחשב ל'שינוי השם'. מה שאין כן עור שחשב עליו לשולחן נקרא 'אברזין' לעולם, וגם אם אחר כך יחליט להפסיק להשתמש בו כשולחן ולעשות ממנו דברים אחרים, לא יקראו לו 'עור' אלא 'אברזין'.

קושיא: **ושינוי השם שאינו חוזר לברייתו מי הוי שינווי? והרי צינור וכו'.** מקוה שיש בו 40 סאה, גם אם ישפכו לתוכו מים מרובים - המקוה לא יפסל. אבל מקוה שחסר מ-40 סאה, אם יכניסו לתוכו 3 לוג מים שאובים - המקוה יפסל לעולם, גם אם יכניסו לתוכו 40 סאה מים כשרים.

מקוה חסר 3 לוגין, ולקח חתיכת עץ (= קציצתא) וחקק אותה ועשה ממנה צינור ולאחר מכן קבע את הצינור באדמה, ועל ידי הצינור זורמים מים מהנהר לתוך המקוה באופן טבעי - המים הללו פוסלים את המקוה משום שה'צינור' נחשב לכלי והמים שבתוכו נחשבים 'מים שאובים'. [תוס' מפרשים שמדובר באופן שחקק בקרקעית הצינור בית קיבול לאבנים הקטנות שבתוך המים שיכנסו לתוכו, ולכן הצינור נחשב כולו ל'כלי', והמים שעוברים בו נחשבים ל'שאובים'].

אבל אם הוא קודם כל קבע את החתיכת עץ באדמה, ולאחר מכן חקק בה ועשה ממנה צינור - הצינור אינו נחשב ל'כלי' אלא ל'אדמה חקוקה', ולכן המים שעוברים בו אינם 'שאובים' ואינם פוסלים את המקוה.

ואי אמרת: אם שינוי השם משנה את החפץ והופך אותו לחפץ אחר - מדוע אם קבעו ולבסוף חקקו המקוה כשר? והרי מתחילה קראו לו 'קציצתא' (= חתיכת עץ)

ועכשיו קוראים לו 'צינור'! וממילא הוא לא נחשב לחלק מהקרקע אלא לכלי המונח על הקרקע.

תירוץ: שאני שאיבה: הפסול של 3 לוגין מים שאובים הוא רק מדרבנן, ולכן רבנן הקילו והחמירו לפי ראות עיניהם.

אי הכי: אם כן גם בחקוקו ולבסוף קבעו מדוע לא הקילו רבנן?

תירוץ: התם: כשקודם חקקו - כבר יש לו שם 'כלי' בעודו 'תלוש' כלומר לא מחובר לקרקע, ולכן החמירו בזה חכמים, כי אם היו מקילים בזה היתה מתבטלת כל הגזירה שלהם לפסול 3 לוגין מים שאובים (רשב"ם ב"ב). אבל כשקודם קבעו - אין עליו שם 'כלי' מתחילה והוא דומה יותר לקרקע, ולכן לא החמירו בזה.

מיתבי הגנב והגזלן וכו': מוכח שיאוש קונה, ולכן התרומה והמעשר וההקדש חלים. כי אדם אינו יכול לתרום לעשר או להקדיש דבר שאינו שלו!

תירוץ: אמרי התם איכא שינוי השם: מה שהופרש או הוקדש נעשה בו 'שינוי השם' בנוסף ליאוש. כי הפירות בתחילה נקראו 'טבל', ולאחר ההפרשה נקראים הפירות שהופרשו 'תרומה'. וכן בתחילה קודם ההקדש נקראים הפירות 'חולין' וכשהקדיש אותם הם נקראים 'הקדש'. (אמנם את שאר הפירות שלא הוקדשו או הועשרו הוא לא קונה משום שלא נעשה בהם שינוי השם).

א"ר חסדא א"ר יונתן מנין לשינוי: מנין ש'שינוי מעשה' קונה? לומדים זאת מ"אֲשֶׁר גָּזַל" שדוקא אם הגזילה נמצאת במצב שגזל אותה יחזיר אותה בעצמה, אבל אם היא השתנתה יחזיר כסף תמורתה.

קושיא: האי אשר גזל מיבעי וכו': הרי המילים הללו נצרכות ללמד על בן שמחזיר את הגזילה שגזל אביו, שהוא פטור מחומש. דהיינו אדם שגזל, כפר בגזילה ונשבע לשקר ולאחר מכן הודה - עליו לשלם קרן בתוספת חומש. במקרה שהאב גזל כפר ונשבע לשקר ומת קודם שהודה, והבן בא לשלם את הגזילה - הוא פטור מחומש.

תירוץ: אם כן נכתוב רחמנא: אם הפסוק היה בא למעט רק גזל אביו, היה עליו לכתוב וְהָשִׁיב אֶת גְּזִילוֹ והיינו לומדים שדוקא על גזל שלו משלם חומש ולא גזל של אביו, ומדוע כתוב "אֲשֶׁר גָּזַל"? אלא ללמד את שני הדברים: גם שפטור מחומש על גזל אביו, וגם ששינוי מעשה קונה ואינו מחזיר את הגזילה אלא את דמיה.

ואיכא דאמרי וכו': שינוי מעשה לא קונה כי נאמר "והשיב את הגזלה" - מכל מקום! כלומר בכל אופן שהיא אפילו אם עשה בה שינוי מעשה יחזיר אותה. ומה שכתוב "אֲשֶׁר גָּזַל" - בא ללמד על גזל אביו וכנ"ל.

*

שנאמר 'והבאתם גזול': נאמר "והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה והבאתם את המנחה - הארצה אותה מידכם אמר ה'?" הפסוק משווה 'גזול' - ל'פיסח', כמו שקרבן פיסח (= חיגר) אין לו תקנה לעולם, כך גם גזול אין לו תקנה לעולם ואפילו לאחר יאוש.

רבא אמר מהכא: נאמר "אם עלה קרבנו" ללמד שדוקא קרבן השייך לו מתקבל לרצון ולא קרבן גזול. הגמרא מבינה שמדובר באדם שגזל בהמת חולין והקדיש אותה לקרבן, ועל כך אומרת התורה שהוא לא יוצא ידי חובה בקרבן הזה. אלא שלכאורה איך מדובר? אם מדובר לפני יאוש - פשיטא ואין צריך פסוק בשביל זה, אלא מדובר לאחר יאוש. אם כן מוכח שיאוש לא קונה!

קושיא: והא רבא הוא דאמר: והרי רבא עצמו לעיל (סו,ב) ביאר את הפסוק שמדובר בגזול קרבן שכבר הקדיש חברו. ולכן יתכן שמדובר קודם יאוש והחידוש בפסוק שהקרבן לא עולה לרצון לבעלים הראשונים! אך אין מכאן ראיה שיאוש לא קונה.

תירוץ: איבעית אימא: אם תרצה תאמר (תירוץ א'): שרבא חזר בו, ואם תרצה תאמר (תירוץ ב'): שאת אחד מהתירוצים אמר רב פפא ולא רבא (או כאן או לעיל בדף סו').

*

למדנו במשנתנו - ומדת תשלומי ארבעה וחמשה אינה נוהגת אלא בשור ושה בלבד:

קושיא: ואמאי: מדוע רק בשור ושה בלבד, והרי אפשר ללמוד בגזירה שווה שכשם ש"שור" הנאמר בשבת (= "ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ושורך...") הכוונה גם לחיה ועוף, כך "שור" הנאמר כאן (= "כי יגנב איש שור או שׁה וטבחו או מכרו...") הכוונה גם לחיה ועוף.

רבא מתרץ: נאמר כאן "שור ושה" פעמיים (= "כי יגנב איש שור או שֶׁה וּטְכָחוּ או מְכָרוּ חֲמֹשֶׁה בְּקָר וְיִשְׁלַם תַּחַת הַשּׁוֹר וְאַרְבַּע צֵאן תַּחַת הַשֶּׁה") ללמדנו שחייבים תשלומי ד' וה' רק על שור ושה בלבד.

אמרי, הי מיותר? כלומר אתה אומר שאנו לומדים זאת מכך שנאמר "שור ושה" פעמיים, נמצא שאחד מהם מיותר וממנו לומדים שחייבים תשלומי ד' וה' רק על שור ושה בלבד, א"כ יש לברר איזה מהם מיותר?

אילימא שור ושה דסיפא מיותר: אם תאמר שה"שור ושה" שבסוף הפסוק מיותרים לפי שהיה אפשר לכתוב "כי יגנוב שור או שה וטכחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחתיו", זה אי אפשר לומר, לפי שהיינו חושבים שעליו לשלם תשע בהמות, דהיינו שאם טבח או מכר רק שור או רק שה עליו לשלם חמשה בקר + ארבע צאן.

וכי תימא הא כתיב תחתיו תחתיו: ואם תאמר שלא היינו חושבים כך, לפי שנאמר פעמיים "תחתיו" (= כלומר אם היינו כותבים "כי יגנוב שור או שה וטכחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחתיו") ומשמע בקר תחת השור וצאן תחת השה, אין זו טענה, לפי ש**חד תחתיו מיותר**, כלומר אפשר לומר ש"תחתיו" אחד נצרך לדרשה אחרת (כפי שיובא מיד) וא"כ עדיין אפשר לטעות שעליו לשלם תשעה.

הגמ' מביאה את הדרשה שאפשר לדרוש מ"תחתיו":

דתניא: וכפי שלמדנו בכרייתא – אולי מי שגנב שור טוב ששווה מנה וטכחו או מכרו יוכל להחזיר חמשה שוורים נגידין (= כחושים ועומדים למות)? לכך נאמר "תחתיו" פעמיים ("תחת השור.. תחת השה") ללמדנו שצריך לשלם שור שהוא 'תחתיו' דהיינו שווה כמותו.

נמצא א"כ ש"תחתיו" אחד נצרך לדרשה הנ"ל, וא"כ אי אפשר לומר ש"שור ושה" האמורים בסוף הפסוק מיותרים, לפי שנוכל לטעות שעליו לשלם תשעה.

אלא שור ושה דרישא מיותר: ואם תאמר שה"שור ושה" שבתחילת הפסוק מיותרים לפי שהיה אפשר לכתוב "כי יגנוב איש וטכחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה", זה אי אפשר לומר, לפי שהיינו חושבים שחייב רק אם גנב גם שור וגם שה וטכח אותם.

דחייה: **וטבחו כתיב, לחד**: לא היינו אומרים כן, לפי שנאמר "וּטְבָחוּ" בל' יחיד.

ואימא: עדיין היינו אומרים שחייב רק אם גנב גם שור וגם שה וימכור אותם.

דחייה: **ומכרו כתיב, לחד**: לא היינו אומרים כן, לפי שנאמר "מְכָרוּ" בל' יחיד.

ואימא: עדיין היינו אומרים שחייב רק אם גנב גם שור וגם שה ויטבח אחד וימכור אחד.

דחייה: **או מכרו כתיב, לחד**: לא היינו אומרים כן, לפי שנאמר "אוּ מְכָרוּ" (= או טבח או מכר).

ואכתי: ועדיין היינו אומרים שחייב רק אם יגנוב גם שור וגם שה כפי שנאמר "תַּחַת הַשּׁוֹר.. תַּחַת הַשֶּׁה", ומשמע שגנב את שניהם, אלא שגם אם טבח רק אחד או מכר רק אחד חייב.

נמצא שצריך גם את "שור ושה" של תחילת הפסוק.

אלא: אלא כך כוונת רבא: ה"שור" שנכתב בסוף הפסוק (= תַּחַת הַשּׁוֹר) וה"שה" שנכתב בתחילת הפסוק (= "אוּ שֶׁה") מיותרים, לפי שהיה אפשר לכתוב "כי יגנוב איש שור וטבחו או מכרו חמשה בקר ישלם תחתיו וארבע צאן תחת השה", ומשמע שאם גנב שור וטבחו או מכרו ישלם חמשה ואם עשה כך בשה ישלם ארבע, וא"כ מדוע בכל זאת נאמר "שור" בסיפא ו"שה" ברישא? תשובה: ללמדנו שרק על שור ושה חייבים תשלומי ד' וה' ולא על בעל חי אחר.